

Oppimisen tuki ja erityinen tuki ammattillisessa koulutuksessa

Oppimisen tuki ja erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa

Oppaan nimi	Oppimisen tuki ja erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa
Voimaantulo	01.08.2026
Pdf luotu	19.12.2025

Sisältö

1. Johdanto.	1
2. Oppimisen tuki.	2
2.1. Oppimisen tuki käytännössä	2
2.2. Opiskelijan oppimisen tuen seuranta.	4
3. Erityinen tuki.	5
3.1. Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen.	5
3.2. Päätös erityisestä tuesta.	5
3.3. Erityisen tuen kirjaaminen henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan.	6
3.4. Erityinen tuki käytännössä.	6
3.5. Erityisen tuen arviointi.	6
4. Osaamisen arvioinnin mukauttaminen.	8
4.1. Osaamisen arvioinnin mukauttamisen tarpeen arviointi.	9
4.2. Päätös tutkinnon osan osaamisen arvioinnin mukauttamisesta.	9
4.3. Yksilöllisen osaamisen arvioinnin suunnittelu.	10
4.4. Osaamisen hankkiminen.	10
4.5. Osaamisen osoittaminen.	10
4.6. Tutkintotodistus tai todistus osaamisesta.	10
5. Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen.	12
5.1. Päätös ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisesta.	12
5.2. Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen merkitseminen todistukseen.	13
6. Vaativa erityinen tuki.	14

1. Johdanto

Ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö muuttuu 1.8.2026 (laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, muutettu lailla 1078/2024, 63 § ja 64 §). Uudistuneen lainsäädännön myötä ammatillisen koulutuksen oppimisen tuki muodostuu oppimisen tuesta ja erityisestä tuesta. Oppaan tavoitteena on tukea ammatillisen koulutuksen järjestäjiä oppimisen tuen ja erityisen tuen käytäntöön soveltamisessa.

Opiskelijalla on oikeus oppimisen tukeen, jota hän tarvitsee tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Oppimisen tuki koskee ammatillisia perustutkintoja sekä ammatti- ja erikoisammattitutkintoja. Oppimisen tuki järjestetään osana tutkintokoulutusta. Oppimisen tuki on opettajan antamaa tukiovetusta sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön antamaa tukea ja ohjausta.

Opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jota hän tarvitsee tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamiseksi, kun oppimisen tuki ei ole riittävää. Erityinen tuki on erityisopettajan antamaa erityisopetusta. Lisäksi erityinen tuki on erityisopettajan konsultaatioon perustuvaa opetusta ja ohjausta. Erityisopetus vahvistaa opiskelijoiden oikeutta saada erityistä tukea erityisopettajalta. Erityisen tuen tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa tutkinnon perusteiden mukaiset ammattitaitovaatimukset ja osaamistavoitteet. Erityistä tukea annetaan tutkintokoulutuksissa ja se koskee sekä ammatillisia perustutkintoja että ammatti- ja erikoisammattitutkintoja.

Vaativan erityisen tuen tehtävän saaneen koulutuksen järjestäjän tehtävänä on järjestää tutkintokoulutusta ja työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa koulutusta (TELMA) vaativaan erityiseen tukeen oikeutetuille opiskelijoille.

2. Oppimisen tuki

Oikeus oppimisen tukeen

Opiskelijalla on oikeus oppimisen tukeen, jota hän tarvitsee tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Oppimisen tuen tulee edistää opiskelijoiden osaamista, osaamisen osoittamista näytöissä, valmistumista, työllistymistä ja jatko-opintoihin siirtymistä. Oppimisen tuki järjestetään osana tutkintokoulutuksen opetusta ja ohjausta koko opiskelun ajan. Se sisältyy opintoihin eikä järjestetä erillisiä opintojaksoja.

Oppimisen tuen pääpaino on varhaisessa puuttumisessa ja opiskelijan helposti saavutettavassa matalan kynnyksen tuessa. Oppimisen tukea annetaan opiskelijalle heti tuen tarpeiden ilmetessä. Tavoitteena on ennaltaehkäistä opiskelijan vaikeuksien kasautumista ja monimutkaistumista sekä suorittamattomien opintojen kertymistä ja opintojen keskeyttämistä.

Koulutuksen järjestäjä organisoii oppimisen tuen toteutuksen opiskelijoiden tarpeiden mukaisesti. Oppimisen tuen toteuttamiseen tulee olla selkeät rakenteet ja toimintatavat, jotta opiskelijoiden tuen tarpeisiin voidaan vastata nopeasti ja joustavasti. Oppimisen tukea järjestetään opiskelijoille monipuolisesti hyödyntämällä erilaisia pedagogisia menetelmiä.

Oppimisen tuki kirjataan opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan, jota päivitetään säännöllisesti koko opiskeluajan.

2.1. Oppimisen tuki käytännössä

Oppimisen tuki on opettajan antamaa tukiopetusta sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön antamaa tukea ja ohjausta. Oppimisen tuki tarkoittaa käytännössä sitä, että jokaiselle opiskelijalle varmistetaan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti mahdollisuus edetä opinnoissaan sujuvasti ja saavuttaa tutkinnon tavoitteet. Oppimisen tuki on osa jokaisen opetus- ja ohjaushenkilöstöön kuuluvan työtä.

Oppimisen tuen suunnittelu ja toteutus tehdään yhteistyössä opiskelijan ja alaikäisen kohdalla myös huoltajan tai laillisen edustajan kanssa. Opiskelija on oman oppimisensa asiantuntija. Tuen tarpeet pyritään tunnistamaan varhain ja niihin vastataan oikea-aikaisesti. Tämä edellyttää opetus- ja ohjaushenkilöstön saumatonta ja sujuvaa yhteistyötä sekä tarvittaessa yhteistyötä opiskeluhuollon ammattilaisten kanssa. Yhteinen tavoite on, että opiskelija saa sujuvaa, jatkuvaa ja hänen tilanteeseensa sopivaa tukea koko opiskeluajan. Oppimisen tuki toteutuu parhaiten, kun opetus- ja ohjaushenkilöstö toimivat tiiviissä yhteistyössä ja vastaavat opiskelijoiden tuen tarpeisiin nopeasti ja joustavasti.

Oppimisen tuki on koko oppilaitoksen yhteinen tehtävä, joka näkyy arjessa monin tavoin. Käytännön esimerkkejä oppimisen tuesta voi olla:

- Opiskelijan vahvuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen - ohjaus, joka perustuu opiskelijan osaamiseen ja vahvuuksiin.
- Tukiopetus ja lisäohjaus - opettajan antama tukiopetus, lisäharjoitukset, pienryhmätyöskentely tai yksilöohjaus tutkinnon osien ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamiseksi.
- Opetuksen eriyttäminen - sisältöjen, menetelmien tai oppimisympäristöjen eriyttäminen opiskelijan tarpeiden mukaisesti.
- Ohjauksen lisääminen työpaikalla tapahtuvan oppimisen aikana - yhteistyö työpaikkaohjaajien kanssa ja opiskelijan tukeminen näyttöihin valmistautumisessa.
- Opiskelukyvyn tukeminen - opiskelijan jaksamisen ja kokonaisvaltaisen tilanteen huomioiminen sekä tarvittaessa ohjaaminen opiskeluhuollon palveluihin.

Oppimisen tuen kehittäminen edellyttää henkilöstön osaamisen vahvistamista ja organisaation yhteisiä, suunnitelmallisia toimintamalleja. Yhtenäinen ja hyvin toteutettu oppimisen tuki edistää opiskelijoiden opintojen etenemistä, ehkäisee keskeyttämisä ja tukee kaikkien opiskelijoiden mahdollisuuksia saavuttaa tutkinto sekä siirtyä jatko-opintoihin tai työelämään.

Oppimisen tuen yhteistyö

Koulutuksen järjestäjän oppimisen tuen järjestelmä on organisoitua toimintaa, jossa on selkeät rakenteet ja toimintatavat. Työn- ja vastuunjako on määritelty selkeästi. Opetus- ja ohjaushenkilöstön välistä yhteistyötä vahvistetaan suunnitelmallisesti yhteisesti sovitulla toimintatavoilla.

Käytännössä opetus- ja ohjaushenkilöstön yhteistyö voi olla esimerkiksi:

- Tuen tarpeen varhainen tunnistaminen - opetus- ja ohjaushenkilöstö tunnistaa opiskelijan tuen tarpeen ja aloittaa tarvittavat tukitoimet ja yhteistyön.
- Tukitoimien suunnittelu ja toteutus - opetus- ja ohjaushenkilöstö suunnittelee, millaisia pedagogisia tukitoimia opiskelija tarvitsee, kuten tukiopetus, opetuksen eriyttäminen, lisäohjaus, apuvälineet, eriytetty oppimateriaali ym.
- Tukitoimien seuranta - oppimisen tuen riittävyttä ja toimivuutta seurataan säännöllisesti, jotta tuki vastaa ajantasaisesti opiskelijan tarpeita. Tarvittaessa tehdään muutoksia.
- Työpaikalla oppimisen tuki - opiskelija saa tarvitsemansa tuen opintojen etenemiseen tutkinnon tavoitteiden mukaisesti, kuten soveltuvan työpaikan hankinnassa, työpaikalla oppimisen suunnittelussa ja toteuttamisessa.
- Yhteistyö työelämän kanssa - jatkuva yhteistyö ja vuoropuhelu työelämän kanssa opiskelijoiden osaamisen hankkimisessa, osoittamisessa ja työelämässä tarvittavan ammattitaidon saavuttamisessa.
- Yhteistyö opiskeluhuollon kanssa - jos opiskelijan hyvinvointi tai muu tilanne vaikuttaa oppimiseen, otetaan asia tarvittaessa puheeksi ja ohjataan opiskelija opiskeluhuollon palveluihin.

Opiskelijan näkökulmasta opetus- ja ohjaushenkilöstön yhteistyö työelämän ja opiskeluhuollon kanssa muodostaa toimivan ja saumattoman kokonaisuuden. Opiskelijan tulisi kokea, että hänen oppimisensa ja hyvinvointinsa ovat yhteinen asia ja että hän saa tarvitsemansa tuen oikea-aikaisesti.

Tukiopetus

Opiskelijalla, jolla on vaikeuksia oppimisessa ja opiskelussa, on oikeus saada opettajan antamaa tukiopetusta osana tutkintokoulutuksen opetusta ja ohjausta. Opiskelija, joka on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muutoin tarvitsee lyhytaikaista tukea oppimisessaan ja tutkinnon suorittamisessa, on oikeus saada tukiopetusta heti, kun oppimiseen liittyvät vaikeudet on havaittu. Opettajan antamalla tukiopetuksella vastataan opiskelijan tuen tarpeisiin tai ehkäistään vaikeuksia ennakolta.

Tukiopetusta voidaan antaa esimerkiksi:

- tutkinnon osien ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamiseen
- opiskelutaitojen vahvistamiseen
- opiskelutekniikoiden oppimiseen
- kielellisten, matemaattisten tai tietoteknisten valmiuksien ja taitojen tukemiseen ja vahvistamiseen.

Tukiopetuksessa kielitaitoa voidaan vahvistaa silloin, kun opiskelijalla on puutteellinen osaaminen tutkintoon liittyvässä:

- suomen- tai ruotsin kielen sanastossa tai
- ammattiin liittyvässä kielen käytön tavoissa, kuten alan oppaat, alan verbit ja sanasto.

Tukiopetuksessa annettavan kielitaidon vahvistamisen tulee aina liittyä suoritettavaan tutkintoon. Tukiopetus ei ole tarkoitettu peruskielitaidon opettamiseen.

Opiskelijalla voi olla lyhytaikaisia erityisopetuksen tarpeita ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden oppimisessa. Erityisopettajan antama lyhytaikainen ja tilapäinen erityisopetus voi olla riittävä oppimisen tuki niille opiskelijoille, joilla on lievempiä oppimisvaikeuksia esimerkiksi lukemisessa, kirjoittamisessa tai matematiikassa. Erityisopettaja voi tukea muita opettajia ottamaan huomioon opiskelijoiden erityispedagogisia tuen tarpeita opetuksessa ja ohjauksessa sekä osaamisen hankkimisessa ja osoittamisessa. Tukiopetus toteutetaan opetushenkilöstön välisessä yhteistyössä.

2.2. Opiskelijan oppimisen tuen seuranta

Opiskelijan oppimisen tuen toteutumista seurataan opiskelijan tarpeiden mukaisesti. Opiskelijan ja tukitoimiin osallistuneiden kanssa arvioidaan, ovatko käytetyt tukitoimet edistäneet opiskelijan oppimista ja opintojen etenemistä. Tarvittaessa tukitoimia muutetaan, vahvistetaan tai lopetetaan opiskelijan tuen tarpeiden mukaisesti.

3. Erityinen tuki

Oikeus erityiseen tukeen

Opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän tarvitsee todennettujen oppimisvaikeuksien, vammän, sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi säännöllistä tai pitkäaikaista erityisopetusta tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden saavuttamiseksi eikä oppimisen tuki ole riittävää.

Todennetuilla oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan sellaisia opiskelijan oppimista vaikeuttavia tekijöitä, jotka on tunnistettu luotettavilla menetelmillä. Opiskelijan vaikeudet oppia voivat johtua kapea- tai laaja-alaisesta oppimisvaikeudesta, neuropsykiatrisista vaikeuksista tai muusta oppimista haittaavasta vammasta tai sairaudesta.

Erytyinen tuki on erityisopettajan antamaa erityisopetusta. Lisäksi erityinen tuki on erityisopettajan konsultaatioon perustuvaa muuta opetusta ja ohjausta sekä opiskelijan tarvitsemia muita opetus- ja opiskelujärjestelyjä. Opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen myös työpaikalla järjestettävässä koulutuksessa.

Erytyisen tuen tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa tuen avulla tutkinnon perusteiden mukaisen ammattitaidon ja osaamisen. Erityisopetuksen tavoitteena on lisäksi edistää opiskelijan opintoja ja hyvinvointia yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon, kuntoutuspalveluiden ja muiden sidosryhmien kanssa. Erityisopetuksessa tehdään tarpeen mukaan yhteistyötä opiskeluhuollon sekä opiskelijan hoito- ja kuntoutusverkoston kanssa. Vammaisten opiskelijoiden tuen tarpeisiin vastaamiseksi tehdään yhteistyötä hyvinvointialueen vammaispalveluiden kanssa.

3.1. Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen

Opiskelijan erityisen tuen tarpeen voi tunnistaa jo hakuvaiheessa. Edellinen opetuksen tai koulutuksen järjestäjä on velvollinen toimittamaan oppivelvollisten opiskelijoiden osalta uudelle koulutuksen järjestäjälle välttämättömät opetuksen järjestämistä koskevat tiedot. Perusopetuksen aikana opetuksen, oppimisen tuen ja ohjauksen järjestämisen kannalta keskeinen tieto on kirjattu koulutuksen järjestäjän käytettävissä oleviin opiskelijan tukea koskeviin asiakirjoihin.

Erytyisen tuen tarve voidaan tunnistaa myös tutkintokoulutuksen aikana tai alussa. Opiskelijan oppimisvaikeudet voidaan todentaa erilaisten seulojen ja testien perusteella. Osana erityisen tuen tarpeen tunnistamista voidaan haastatella opiskelijaa ja opettajia, jotta voidaan arvioida oppimisvaikeuksien vaikutus opiskeluun ja tarvittavat tukitoimet. Tarvittaessa oppimisvaikeuksien todentaminen tehdään yhteistyössä opiskeluhuollon toimijoiden kanssa. Erityispedagogisen tuen tarpeen tunnistaminen ei edellytä asiantuntijalausuntoa tai diagnoosia, vaan havaitut erityisen tuen tarpeet riittävät tuen perusteeksi.

Yhdessä opiskelijan ja alaikäisen kohdalla huoltajan tai laillisen edustajan kanssa arvioidaan, millaista erityisopetusta ja erityistä tukea opiskelija tarvitsee opinnoissaan. Mahdollisesta tuen tarpeesta keskustellaan myös osana henkilökohtaistamista, esimerkiksi laadittaessa henkilökohtaista osaamisen kehittämissuunnitelmaa (HOKS).

3.2. Päätös erityisestä tuesta

Koulutuksen järjestäjä päättää opiskelijalle annettavasta erityisestä tuesta hallintopäätöksellä. Erityisen tuen päätös on hallinnollinen asiakirja, josta on mahdollisuus tehdä oikaisuvaatimus Lupa- ja valvontavirastoon. Päätökseen tulee liittää tieto, miten oikaisuvaatimus tehdään.

Ennen päätöksen tekemistä tulee opiskelijaa ja alaikäisen kohdalla huoltajaa tai laillista edustajaa kuulla. Kuulemisessa käydään läpi, miksi opiskelija tarvitsee erityistä tukea ja mikä erityisen tuen merkitys on osana ammatillista koulutusta.

Päätös erityisestä tuesta on salassa pidettävä.

Koulutuksen järjestäjän tulee purkaa päätös erityisestä tuesta, jos opiskelija ei opintojen edetessä enää tarvitse erityistä tukea.

3.3. Erityisen tuen kirjaaminen henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan

Koulutuksen järjestäjä suunnittelee yhdessä opiskelijan kanssa, kuinka opiskelija kehittää osaamistaan. Osana henkilökohtaista osaamisen kehittämissuunnitelman (HOKS) laadintaa ja päivittämistä koulutuksen järjestäjä selvittää opiskelijan mahdollisen tarpeen erityiseen tukeen. Koulutuksen järjestäjä, opiskelija ja alaikäisen kohdalla huoltaja tai laillinen edustaja sopivat tarvittavista tukitoimista osaamisen hankkimisen ja osoittamisen aikana. Sovitut tukitoimet kirjataan tutkinnon osittain henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan.

Opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan kirjataan tutkinnon osittain:

- erityisen tuen tarve
- suunnitellut tukitoimet
- erityisjärjestelyt.

Kirjauksissa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota tukitoimien ja erityisjärjestelyjen toteutumisen seurantaan ja tukitoimien vaikuttavuuden arviointiin. Henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan ei kirjata opiskelijan diagnoosia tai vastaavia tietoja.

3.4. Erityinen tuki käytännössä

Koulutuksen järjestäjä suunnittelee erityisen tuen muodot opiskelijan valmiuksien, tavoitteiden ja tarpeiden mukaan. Koska opiskelijoiden vaikeudet ovat yksilöllisiä, ovat myös tukimuodot yksilöllisiä. Erityinen tuki suunnitellaan yhdessä opiskelijan kanssa, alaikäisen opiskelijan kohdalla myös huoltaja tai laillinen edustaja on mukana tukitoimien suunnittelussa. Tarpeen mukaan tehdään yhteistyötä opiskeluhuollon, opiskelijan hoito- ja kuntoutusverkoston sekä hyvinvointialueen vammaispalveluiden kanssa.

Erityinen tuki tarkoittaa monipuolisia erityisopetuksen ja erityisen tuen menetelmiä. Opiskelijalle valitaan sopivat oppimisympäristöt. Erityistä tukea tarvitseva opiskelija voi hyötyä käytännönläheisestä ja työelämälähtöisestä oppimisesta. Rauhallinen oppimisympäristö ja opiskelijan valmiuksien mukaan etenevä opiskelu tukevat oppimista. Opiskelija voi käyttää oppimisen tukena erilaisia apuvälineitä, kuten äänikirjoja ja kuvia. Opiskeltava asia voidaan jakaa pienempiin osiin ja lähestyä sitä mahdollisimman monipuolisesti. Selkeä oppimateriaali tukee oppimista.

Opiskelijalla on oikeus tarpeidensa mukaisesti erityiseen tukeen myös työpaikalla järjestettävän koulutuksen ja osaamisen osoittamisen aikana. On tärkeää sopia yhdessä työpaikkaohjaajan kanssa tarvittavista tukitoimista. Jos opiskelijalla on vaikeuksia työpaikalla järjestettävässä koulutuksessa, opetushenkilöstölle voidaan varata enemmän ohjausaikaa tai mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi työvalmentaja voi toimia opiskelijan tukena.

Näytössä tukitoimet voivat liittyä esimerkiksi sopivan näyttöympäristön valintaan, erityiseen tukeen näytön suunnittelussa ja itsearvioinnissa. Opiskelija saattaa jännittää näyttöä kohtuuttomasti ja silloin tuttu työpaikkaohjaaja tai tukihenkilö voi ohjata jännittävän tilanteen käsittelyssä.

3.5. Erityisen tuen arviointi

Opiskelijan saamaa erityistä tukea ja sen vaikuttavuutta arvioidaan suunnitelmallisesti ja aina henkilökohtaista osaamisen kehittämissuunnitelmaa päivitettäessä. Opiskelijan ja tukitoimiin

osallistuneiden kanssa arvioidaan, miten opiskelijan saama erityisopetus ja erityiset tukitoimet ovat vastanneet opiskelijan tarpeisiin ja edistäneet opiskelijan oppimista ja opintojen etenemistä. Yhteisen arvioinnin perusteella päätetään, jatketaanko samoja tukitoimia vai muutetaanko niitä vastaamaan paremmin opiskelijan tarpeita.

4. Osaamisen arvioinnin mukauttaminen

Erityisen tuen tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa tutkinnon perusteiden mukaisen ammattitaidon ja osaamisen. Koulutuksen järjestäjän tulee erityispedagogisin järjestelyin sekä erityisen tuen ja ohjauksen avulla tukea opiskelijaa saavuttamaan tutkinnon perusteiden mukainen osaaminen.

Opiskelijalle annettu riittävä aika osaamisen hankkimiseen ja hänelle soveltuvat osaamisen hankkimisen tavat mahdollistavat usein tutkinnon perusteissa edellytetyn keskeisen osaamisen hankkimisen.

Jos erityistä tukea tarvitseva opiskelija ei erityispedagogisista järjestelyistä ja tiivistä tuesta huolimatta pysty saavuttamaan tutkinnon osan tai osien ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden tyydyttävän 1 tason mukaista osaamista, voidaan osaamisen arviointia mukauttaa. Arviointia voidaan mukauttaa vain siinä määrin, kun se on opiskelijan valmiudet ja tavoitteet huomioon ottaen välttämätöntä.

Opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan kirjataan mahdollinen osaamisen arvioinnin mukauttaminen. Jos osaamisen arviointia mukautetaan, kirjataan tutkinnon osien tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden yksilölliset arviointikriteerit opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan.

Milloin opiskelijan osaamisen arviointia voi mukauttaa?

Mukauttaminen on mahdollista ammatillisissa perustutkinnoissa. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa osaamisen arviointia ei voi mukauttaa. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa koulutuksessa (TELMA) osaamisen arviointia ei voi mukauttaa, sillä tavoitteet ovat yksilöllisiä eikä koulutuksen perusteissa vaadita tiettyä osaamistasoa.

Mukauttaminen koskee osaamisen arvioinnin laadullista mukauttamista. Tutkinnon perusteissa on määrätty, miten tutkinnon osan osaamisen arviointia ei voida mukauttaa. Jos näiltä osin tehdään osaamisen arvioinnin mukauttaminen, opiskelija ei voi saada tutkintotodistusta, vaan todistuksen osaamisesta. Mukautettu osaamisen arviointi laaditaan aina opiskelijalle yksilöllisesti.

Osaamisen arvioinnin mukauttaminen edellyttää aina, että opiskelijalla on päätös erityisestä tuesta. Myös erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan kohdalla ensisijainen tavoite on tutkinnon perusteiden mukainen ammattitaito ja osaaminen.

Kuvassa 1 on tutkinnon osan osaamisen arvioinnin mukauttamisen vaiheet. Kuvan jälkeen jokaisesta vaiheesta on oma tarkempi tekstikappale.

Kuva 1. Osaamisen arvioinnin mukauttamisen vaiheet.

4.1. Osaamisen arvioinnin mukauttamisen tarpeen arviointi

Osaamisen arvioinnin mukauttamisen tarve arvioidaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Joissain tilanteissa osaamisen arvioinnin mukauttamisen tarpeen arviointi voi olla ajankohtaista heti opintojen alkaessa. Jos opiskelijan valmiuksista suorittaa ammattitaitovaatimukset ja osaamistavoitteet vähintään tyydyttävän 1 tason mukaisesti ei ole varmuutta, pidetään tavoitteena tutkinnon suorittamista tutkinnon perusteiden mukaisesti.

Osaamisen hankkimisen aikana seurataan opiskelijan edistymistä ja arvioidaan erityisopetuksen ja tukitoimien riittävyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta. Jos opiskelun aikana havaitaan, että opiskelija ei saavuta vaadittuja ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita vähintään tyydyttävän 1 tason mukaisesti, aloitetaan keskustelu osaamisen arvioinnin mukauttamisen tarpeellisuudesta.

Opiskelijaa ja alaikäisen huoltajaa tai laillista edustajaa tulee kuulla ennen mahdollisen osaamisen arvioinnin mukauttamista koskevan päätöksen tekemistä. Opiskelijan ja alaikäisen kohdalla myös huoltajan tai laillisen edustajan kanssa on tärkeä arvioida realistisesti opiskelijan valmiuksia saavuttaa tutkinnon perusteiden mukainen ammattitaito ja osaaminen. Kuulemisessa on keskusteltava osaamisen arvioinnin mukauttamisen vaikutuksista työllistymiseen ja jatko-opintoihin.

Päätös osaamisen arvioinnin mukauttamisesta tehdään osaamisen hankkimisen aikana, kun käy ilmi, että tutkinnon perusteissa edellytetyn tyydyttävän 1 tason mukainen osaamisen saavuttaminen ei ole opiskelijalle mahdollista. Päätöstä osaamisen arvioinnin mukauttamisesta ei voi tehdä näytön tai muun osaamisen osoittamisen aikana.

4.2. Päätös tutkinnon osan osaamisen arvioinnin mukauttamisesta

Koulutuksen järjestäjä päättää tutkinnon osan tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden osaamisen arvioinnin mukauttamisesta hallintopäätöksellä.

Tieto päätöksestä toimitetaan opiskelijalle ja alaikäisen huoltajalle tai lailliselle edustajalle. Päätökseen voi vaatia oikaisua Lupa- ja valvontavirastolta. Päätökseen tulee liittää tieto, miten oikaisuvaatimus tehdään.

Osaamisen arvioinnin mukauttamista koskeva päätös voidaan purkaa, jos opintojen edetessä käy ilmi, että opiskelija pystyy saavuttamaan tutkinnon perusteiden mukaiset ammattitaitovaatimukset tai osaamistavoitteet. Osaamisen arvioinnin mukauttamisen purkamisesta tehdään hallintopäätös.

4.3. Yksilöllisen osaamisen arvioinnin suunnittelu

Kun opiskelijan tutkinnon osien tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden osaamisen arviointia mukautetaan, kirjataan yksilöllinen osaamisen arviointi, eli arviointikriteerit ja ammattitaidon osoittamistavat, opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan.

Mukautetut arviointikriteerit perustuvat suoritettavan tutkinnon perusteisiin. Mukautetut arviointikriteerit ovat yksilöllisiä ja niiden lähtökohtana on tutkinnon perusteissa kuvattu tyydyttävän 1 tason osaaminen. Mukautettu arviointiasteikko on viisiportainen. Mukautetun kiitettävän tason arvioinnin kriteerit ovat alle tutkinnon perusteissa määritellyn tyydyttävän 1 tason. Yksilöllisiä arviointikriteerejä laadittaessa on tärkeää pitää mielessä työelämässä tarvittava osaaminen ja muun muassa työturvallisuuteen liittyvä osaaminen.

Opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan kirjataan yksilöllisten arviointikriteerien lisäksi suunnitelma siitä, millä tavalla opiskelija osoittaa osaamisensa. Tässä tulee arvioida myös se, tarvitseeko opiskelija erityisjärjestelyjä ja tukitoimia osoittaessaan ammattitaitoaan.

4.4. Osaamisen hankkiminen

Osaamisen hankkimisessa käytetään monipuolisia keinoja osaamisen saavuttamiseksi. Erityistä tukea tarvitsevalla opiskelijalla on oikeus monipuolisiin erityispedagogisiin menetelmiin sekä yksilöllisesti suunniteltuun erityiseen tukeen. Osaamisen hankkiminen tulee suhteuttaa opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan kirjattuihin yksilöllisiin tavoitteisiin sekä yksilöllisiin arviointikriteereihin.

Opiskelijan osaamisen kehittymistä seurataan suunnitelmallisesti ja kehittymisestä annetaan opiskelijalle palautetta. Jos käytetyt keinot eivät ole opiskelijalle sopivia, tulee miettiä uusia keinoja osaamisen hankkimiseksi.

4.5. Osaamisen osoittaminen

Opiskelija etenee näyttöön osoittamaan osaamistaan, kun hänen osaamisensa on sillä tasolla, että hän saavuttaa yksilöllisissä arviointikriteereissä määritellyn osaamisen. Näyttö tai muu osaamisen osoittaminen suunnitellaan suhteessa mukautettuihin yksilöllisiin arviointikriteereihin.

Henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan kirjataan, kuinka opiskelija osoittaa osaamisensa. On tärkeää valita opiskelijalle sopiva näyttöympäristö ja suunnitella tarvittavat erityisjärjestelyt ja tukitoimet. Opiskelija saattaa tarvita tukea näyttöön valmistautumisessa tai itse näyttötilanteessa. Osaamisen osoittaminen voidaan jakaa opiskelijalle sopiviin kokonaisuuksiin.

4.6. Tutkintotodistus tai todistus osaamisesta

Tutkintotodistukseen tulee merkintä, missä tutkinnon osissa osaamisen arviointia on mukautettu. Niissä tutkinnon osissa, joissa osaamisen arviointia on mukautettu, opiskelijan osaaminen arvioidaan mukautetun arviointiasteikon lisäksi sanallisesti. Erillinen liite on suositeltava, ettei opintosuoritusotteelle merkitä salassa pidettävää tietoa.

Koulutuksen järjestäjä arvioi, ovatko keskeiset ammattitaitovaatimukset ja osaamistavoitteet saavutettu. Jos opiskelija ei saavuta keskeisiä tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita, koulutuksen järjestäjä ei voi antaa tutkintotodistusta. Jos keskeisiä ammattitaitovaatimuksia ei ole saavutettu, koulutuksen järjestäjä antaa opiskelijalle todistuksen opiskelijan osaamisesta.

5. Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen

Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista voidaan poiketa ammatillisissa perustutkinnoissa. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa ammattitaitovaatimuksista ei voida poiketa. Poikkeamismenettelyä ei sovelleta työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaan koulutukseen (TELMA), koska osaamistavoitteet valitaan yksilöllisesti.

Ammatillisissa perustutkinnoissa voidaan poiketa ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista, kun

1. tutkinnon perusteiden mukaiset ammattitaitovaatimukset tai osaamistavoitteet ovat olosuhteet tai aiemmin hankittu osaaminen huomioiden joiltakin osin opiskelijalle kohtuuttomia; tai
2. poikkeaminen on perusteltua opiskelijan vammaan tai terveydentilaan liittyvistä syistä.

Opiskelija voi suorittaa ammatillisen perustutkinnon, vaikka hän ei yllä mainittujen syiden vuoksi joiltakin osin voi saavuttaa kaikkia tutkinnon perusteiden mukaisia ammattitaitovaatimuksia ja osaamistavoitteita. Poiketa voidaan vain siltä osin, kuin se on opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet ja valmiudet huomioon ottaen välttämätöntä.

Tutkinnon osassa voidaan poiketa ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista, mutta koko tutkinnon osasta ei voida poiketa. Tutkinnon perusteissa voidaan määrätä, miltä osin ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista ei voida poiketa. Jos näiltä osin tehdään poikkeaminen, opiskelija ei voi saada tutkintotodistusta, vaan todistuksen osaamisesta.

Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen on mahdollista myös silloin, kun opiskelijalla ei ole varsinaista erityisen tuen tarvetta. Jos osaamistavoitteista on poikettu jonkin yhteisen tutkinnon osan osa-alueen kohdalla (esimerkiksi kielitaito), tutkinnon osaan tulee sisällyttää osaamistavoitteita sen laajuutta vastaavasti muilta ko. tutkinnon osaan kuuluvilta osa-alueilta.

5.1. Päätös ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisesta

Koulutuksen järjestäjä päättää ammatillisen perustutkinnon ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisesta hallintopäätöksellä.

Opiskelijaa ja alaikäisen huoltajaa tai laillista edustajaa tulee kuulla ennen ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisesta koskevan päätöksen tekemistä. Opiskelijan ja alaikäisen huoltajan tai laillisen edustajan kanssa on arvioitava poikkeamisen välttämättömyyttä. On tärkeää keskustella päätöksen vaikutuksista todistuksen saamiseen, työllistymiseen ja jatko-opintoihin.

Päätös ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisesta on hallinnollinen asiakirja, josta on mahdollisuus tehdä oikaisuvaatimus Lupa- ja valvontavirastoon. Päätökseen tulee liittää tieto, miten oikaisuvaatimus tehdään.

Koulutuksen järjestäjä kirjaa opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan sen, missä tutkinnon osissa ja miten ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poiketaan.

5.2. Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen merkitseminen todistukseen

Tutkintotodistus voidaan antaa myös niissä tilanteissa, joissa ammatillisen perustutkinnon perusteiden mukaisista ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista on poikettu. Tutkintotodistukseen tulee merkintä, missä tutkinnon osissa ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista on poikettu.

Koulutuksen järjestäjä ei kuitenkaan saa antaa tutkintotodistusta tai todistusta suoritetuista tutkinnon osista, jos opiskelija ei ole saavuttanut keskeisiä tutkinnon osan tai osien ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita. Tällöin koulutuksen järjestäjä antaa opiskelijalle todistuksen osaamisesta. Koulutuksen järjestäjä päättää sen, mikä on keskeistä osaamista kussakin tutkinnon osassa.

6. Vaativa erityinen tuki

Vaativan erityisen tuen tehtävän saaneen koulutuksen järjestäjän tehtävänä on järjestää koulutusta opiskelijoille, joilla on vaikeita oppimisvaikeuksia taikka vaikea vamma tai sairaus, joiden vuoksi opiskelija tarvitsee yksilöllistä, laajaalaista ja monipuolista erityistä tukea.

Vaativan erityisen tuen tehtävä koskee sekä tutkintokoulutusta että työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa koulutusta (TELMA). TELMA eli työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus järjestetään aina vaativan erityisen tuen tehtävän perusteella.